ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

2(2) 2018

Երևան - 2019

Հրատարակության է երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ (060) 71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 29 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019
Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ..... 7
Ալվարդ Ալեքսանյան
ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ .. 17
Կարեն Ամիրյան
ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 29
Հայկ Մարտիրոսյան
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ... 41
Վիկտորյա Օհանյան
ՑԱՆԿԱԼԻ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ. ՓԱՓՈՒԿ ՈՒՂՂՈՐԴՄԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ (NUDGE THEORY) ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ..... 49
Վարդան Այվազյան
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ 65
Անահիտ Մանասյան
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՃԱԽԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 79

Սամվել Մուրադյան
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ 93
Գևորգ Դանիելյան
ԵՐԵԽԱՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ 111
Կարեն Հակոբյան
ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՐԺԵՔԸ 129
Հասմիկ Ենգոյան
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՎԵՐԱՀՍԿՎՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԺԱՄԿԵՏԱՆՑ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻՆ ՄԱՄՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՑ ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԻՄՔ 141
Սայադ Բաղալյան
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ ԵՎ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ 150
Արսեն Հովհաննիսյան
ՀԱԿԱՄԱՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 162
Արմենուհի Չիֆլիկյան
ՎԻՐԱՎՈՐԱՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ 176
Սոնա Թևանյան
ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕԲՅԵԿՏ 190
Վահե Հովհաննիսյան
ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳ 203

Սերգեյ Մեղրյան
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ (ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ) 216
Аида Искоян
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА СЕНОКОСОВ И ПАСТБИЩ 238
Տիգրան Մարկոսյան
ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 250
Օլիմպիա Գեղամյան
ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆ ՈՒ ԱՌԿԱ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ ... 262
Հեղինե Գրիգորյան
ՋՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ՀՀ-ՈՒՄ. ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ 276
Տիգրան Խաչիկյան
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԻՐԱՎԱՉԱՓՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ Ի ՊԱՇՏՈՆԵ ՊԱՐԶՄԱՆ ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 292
Աշխեն Ղարսլյան
ՎՃՌԱԲԵԿ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 302
Աննա Մարգարյան
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՍԻ ՀԱՆՑԱՎՈՐ ԿԱՄ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ 320

Աննա Վարդապետյան
ԲԼԱՆԿԵՏԱՅԻՆ ՆՈՐՄԵՐՈՎ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ..... 335
Ժենյա Ստեփանյան
ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՑԻԴԻՎԻ ԵՎ ԴԱՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 352
Գոհար Հակոբյան
ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՆԱՆՑ ԴԵՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ 370
Սամվել Դիլբանդյան
ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ 386
Սերգեյ Մարաբյան
ՀԵՏԱԽՈՒԶՄԱՆ ՄԵՋ ԳՏՆՎՈՂ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԵՌԱԿԱ (ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ) ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ, ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)..... 396
Վահե Ենգիբարյան
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ 415
Նելլի Աղաբաբյան
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍ ՏՈՒԺՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ 430
Արման Սարգսյան
ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՆՈՐՄԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ 454

ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՐԺԵՔԸ

Կարեն Հակոբյան
ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ասիստենտ, իրավ. գիտ. թեկնածու

Սույն հետազոտության առարկան 2015 թվականին տեղի ունեցած սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում ճանաչված մարդու հիմնարար իրավունքի՝ պատշաճ վարչարարության իրավունքի իրավաբանական արժեքի ճիշտ ընկալման համար անհրաժեշտ տեսական հիմք ձևավորելու արդիական խնդիրն է: Նշված խնդիրը լուծելու համար անհրաժեշտ է պատշաճ վարչարարության իրավունքը դիտարկել իրավական երևույթների արժեքի վերաբերյալ փիլիսոփայական ուսմունքի՝ իրավաբանական արժեքաբանության կամ աքսիոլոգիայի (հին հունարեն՝ ἀξία «արժեք» և λόγος «խոսք, ուսմունք» բառերից) պարադիգմայով, որը, ինչպես հայտնի է, նվիրված է իրավունքի՝ որպես արժեքի (նպատակի, առաքելության, իմպերատիվ պահանջի և այլն) ընկալման և մեկնաբանման հիմնախնդիրների հետազոտմանը, ինչպես նաև պոզիտիվ իրավունքի, հանրային իշխանության և իրավունքի սուբյեկտների վարքագծի իրավական նշանակության վերաբերյալ համապատասխան արժեքային դատողությունների ու գնահատականների մշակմանը[1]:

Այսպես՝ իրավաբանական արժեքաբանության (աքսիոլոգիայի) տեսանկյունից պատշաճ վարչարարության իրավունքի իրավաբանական արժեքի վերաբերյալ համարժեք դատողություններ կատարելու համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է պարզել այս հիմնարար իրավունքի դերը և նշանակությունը ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց ու հանրային իշխանության մարմինների միջև ծագող կառավարչական բնույթի հասարակական հարաբերություններում, որոնք հիմնված են իրավական պետության և իրավունքի գերակայության սկզբունքների վրա:

Հարկ է ընդգծել, որ Հայաստանի Հանրապետությունում 2015 թվականին տեղի ունեցած սահմանադրական փոփոխությունների

---

[1] Տե՛ս Философия права: учебник / В. С. Нерсесянц, 2-е изд., перераб. и доп., М., Норма: ИНФРА-М, 2011, էջեր 78-79:

կարևորագույն խնդիրներից մեկն իրավունքի գերակայության սկզբունքի հետևողական իրացումը և մարդու հիմնական իրավունքներին ու ազատություններին վերաբերող սահմանադրական կառուցակարգերի կատարելագործումն էր: Նշված խնդրի լուծմանն ուղղված քայլերից մեկն այն է, որ 06.12.2015 թվականին կայացած հանրաքվեով փոփոխված Սահմանադրությամբ պատշաճ վարչարարության իրավունքը ճանաչվեց որպես մարդու ինքնուրույն սահմանադրական իրավունք, ինչը նորարարական ձեռքբերում է Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի համար: Ամրագրված լինելով 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածով՝ պատշաճ վարչարարության իրավունքը զսպում և սահմանափակում է հանրային իշխանությանը, որն ունի առավելագույն հնարավորություններ ապահովելու, միաժամանակ նաև խախտելու մարդու իրավունքները[1]:

Ինչպես գիտենք, իրավական պետության վերջնական նպատակը հանրային իշխանության և անհատների միջև փոխհարաբերությունների (փոխադարձ իրավունքների և պարտականությունների) իրավական ձևի պահանջների իրական, կայուն ու համընդհանուր կերպով պահպանումը, մարդու հիմնարար իրավունքների պատշաճ երաշխավորման և գործնական իրականացման ապահովումը և հանրային իշխանության կամայականության կանխումն է: Ակնհայտ է, որ իրավական պետության վերոգրյալ նպատակներին հասնելու համար, ի թիվս այլնի, անհրաժեշտ է նաև հանրային իշխանության արտաքին ներգործություն ունեցող գործադիր գործունեությունը կազմակերպել և իրականացնել իրավական պետության հիմնաքարային սկզբունքի՝ իրավունքի գերակայության պահանջներին համապատասխանող արդարացի և անաչառ վարչարարության միջոցով, որի առաջնային խնդիրը վարչական մարմինների արտաքին գործունեության կանոնակարգված մեթոդի և ընդհանուր կողմնորոշիչների սահմանումն է, ինչպես նաև հանրային իշխանության կառավարչական գործունեության ոլորտում իրավական հիմնարար արժեքների կյանքի կոչման համար անհրաժեշտ գործի-

[1] Տե՛ս Վ. Այվազյան, Մարդու իրավունքներ և ազատություններ, Ուս. ձեռնարկ, Եր., «Տիգրան Մեծ», 2007, էջ 314:

քակազմի ստեղծումը[1]: Այս տեսանկյունից իրավունքի գերակայության սկզբունքի կենսագործման նպատակը հանգում է մարդու իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության ապահովմանը՝ հանրային իշխանության մարմինների կողմից արդար և անաչառ որոշումներ կայացնելու, օրենքով վերապահված լիազորությունների շրջանակում գործելու և մարդու իրավունքները հարգելու սկզբունքների երաշխավորման միջոցով[2]:

Իրավունքի գերակայության սկզբունքի վրա հիմնված ժամանակակից իրավական համակարգերում վարչարարությունը՝ որպես ձևական-իրավաբանական ընթացակարգ, ընդհանուր առմամբ կառուցված է երկու հիմնարար սկզբունքների վրա. դրանք են արդյունավետությունը և անձանց իրավական պաշտպանությունը[3]:

Արդյունավետության սկզբունքի տեսանկյունից վարչական ընթացակարգերը դիտարկվում են որպես վարչական մարմինների գործունեության արդյունավետության, օրինականության ապահովման նախադրյալ: Նշված սկզբունքի համաձայն՝ ընթացակարգային հստակ կանոնների առկայությունը հնարավորություն է ընձեռում վարչական մարմիններին ճիշտ կիրառելու նյութական իրավունքի նորմերը և հասնելու նյութական իրավունքով սահմանված նպատակներին: Այս առումով վարչարարությունը հանդես է գալիս զուտ օժանդակ գործիքի կամ միջոցի դերում՝ վարչական մարմինների կողմից նյութական նորմերի ճիշտ կենսագործման և դրանցով սահմանված խնդիրներն արդյունավետ կերպով լուծելու համար:

Արդյունավետության սկզբունքից բացի՝ վարչական ընթացակարգերի գոյության հիմքում դրված է նաև մարդու իրավունքների պաշտպանության սկզբունքը, որը վարչարարությանը հաղորդում է մասնավոր անձանց իրավունքների և օրինական շահերի իրացման

---

[1] Տե՛ս Галлиган Д., Полянский В. В., Старилов Ю. Н., Административное право: история развития и основные современные концепции, М., Юристъ, 2002, էջեր 275-277:

[2] Տե՛ս Richard B. Stewart, “Administrative Law in the Twenty-First Century”, Foundations of Administrative Law (ed: Peter H. Schuck), Second edition, Carolina Academic Press, 2012, էջեր 438-446:

[3] Տե՛ս D. J. Galligan, Due Process and Fair Procedures: A Study of Administrative Procedures, Oxford, Clarendon Press, 1996, էջ 128:

ու պաշտպանության ապահովման գործառույթ: Նշված սկզբունքի համաձայն՝ մարդու արժանապատվությունը, ազատությունը և հիմնարար իրավունքները որպես բարձրագույն արժեք ճանաչելը ենթադրում է, որ այդ արժեքների պաշտպանությունը հանրային իշխանության մարմինների կողմից կատարվող ոչ իրավաչափ ոտնձգություններից պետք է ապահովվի նաև վարչական ընթացակարգերի շնորհիվ: Վարչական մարմինների կողմից իրականացվող՝ որոշումների ընդունման գործընթացի շրջանակում նշված խնդիրը լուծվում է այդ գործընթացի համար վարչական իրավունքի նորմերով ընթացակարգային հատուկ ձև սահմանելու[1] և վարույթի մասնակիցներին ընթացակարգային իրավունքներ տրամադրելու ու դրանք պահպանելու միջոցով[2]: Այսինքն՝ անձանց իրավական պաշտպանության սկզբունքի տեսանկյունից վարչական ընթացակարգերի միջոցով հանրային իշխանությունն իրացնում է մարդու հիմնարար իրավունքները հարգելու և պաշտպանելու իր գործառույթը:

Հանրային վարչակազմի զանազան լիազորությունների իրականացման անհրաժեշտությունից բխող պահանջների և մասնավոր անձանց իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանության միջև ողջամիտ հավասարակշռության հաստատումը ներկայումս սահմանադրական իրավունքի գիտության նրբերանգային հարցերից մեկն է: Զարգացած իրավական մշակույթ ունեցող պետությունների փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ռոմանագերմանական իրավական համակարգի երկրներում վարչական ընթացակարգերի վերաբերյալ իրավական կարգավորումների համար որպես ելակետ է ընդունվում առավելապես արդյունավետության

---

[1] Այս համատեքստում տեղին է հիշատակել գերմանացի իրավաբան Ռուդոլֆ ֆոն Հիերինգի այն հայտնի ասույթը, որի համաձայն՝ «ձևականությունը կամայականության երդվյալ թշնամին է և ազատության զույգ քույրը»: Տե՛ս Jürgen Schwarze, European Administrative Law, Sweet and Maxwell, London, 1992, էջ 1178:

[2] Տե՛ս Georg Nolte, “General Principles of German and European Administrative Law – A Comparison in Historical Perspective”, The Modern Law Review, Volume 57, Issue 2, 1994, էջեր 191-212, ըստ http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2230.1994.tb01932.x/epdf/ կայքէջի:

սկզբունքը, իսկ անգլոսաքսոնական իրավական համակարգի երկրներում շեշտը դրվում է հատկապես իրավական պաշտպանության սկզբունքի վրա: Օրինակ՝ Գերմանիայի իրավական դոկտրինայում գերակայում է այն դիրքորոշումը, որ վարչական ընթացակարգերի վերաբերյալ նորմերը կրում են օժանդակ բնույթ՝ ծառայելով նյութական իրավունքի նորմերի ճիշտ կիրառությանը: Իսկ Ֆրանսիայում գերիշխում է այն մոտեցումը, որ ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ ընթացակարգային ձևն ընդամենը միջոց է՝ նյութական իրավունքի կենսագործման նպատակին հասնելու համար[1]: Մյուս կողմից՝ անգլոսաքսոնական իրավական համակարգը չի ճանաչում «պատշաճ վարչարարություն» հասկացությունը, սակայն այդպիսի իրավական համակարգ ունեցող երկրներում հանրային իշխանության մարմինների և մասնավոր անձանց միջև վարչական իրավունքի ոլորտում ծագող ընթացակարգային հարաբերությունների հիմքում դրված է պատշաճ վարչարարության հետ բազմաթիվ ընդհանուր գծեր ունեցող, այսպես կոչված, «պատշաճ ընթացակարգի» (“due process”) հայեցակարգը, որը կոչված է պաշտպանելու ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքները և օրինական շահերը վարչական մարմինների հետ հարաբերություններում[2]:

Փաստորեն, վարչական ընթացակարգերի գոյության հիմքում դրված՝ արդյունավետության և իրավական պաշտպանության սկզբունքները, որոնք սերտորեն փոխկապակցված են միմյանց հետ, գործնականում օժտված են մեկը մյուսին հակադրվելու բավականին մեծ ներուժով: Այդպիսի իրավիճակներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է պետության իրավական համակարգում հաստատել վերոգրյալ սկզբունքների այնպիսի ողջամիտ հավասարակշռություն, որը թույլ կտա մի կողմից երաշխավորել մարդու իրավունքների պաշտպանությունը, իսկ մյուս կողմից՝ ապահովել հանրային վարչակազմի պատշաճ կենսագործունեությունը: Վարչական ըն-

---

[1] Տե՛ս Hanns Peter Nehl, Principles of Administrative Procedure in EC Law, Oxford, Hart Publishing, 1999, էջ 24:

[2] Տե՛ս Juli Ponce Solé, “EU Law, Global Law and the Right to Good Administration”, Global Administrative Law and European Administrative Law. Relationships, Legal Issues and Comparison (eds. Edoardo Chiti and Bernardo Giorgio Mattarella), Springer, 2011, էջեր 133-145:

թացակարգերի՝ հանրային վարչակազմի գործունեության արդյունավետության և մասնավոր անձանց իրավունքների պաշտպանության ապահովման վերոգրյալ երկու գործառութային սկզբունքների միաժամանակյա գործողությունն ու դրանց փոխադարձ հավասարակշռությունը կազմում են վարչական ընթացակարգերին իրավունքի գերակայության սկզբունքի լույսի ներքո ներկայացվող իրավաբանական չափանիշների կամ, այլ կերպ, «պատշաճ վարչարարության» բուն էությունը (սուբստանցը):

Այսպիսով՝ ժամանակակից իրավական պետության պայմաններում վարչական մարմինների արտաքին ներգործություն ունեցող գործունեությունը՝ վարչարարությունը, պետք է օժտված լինի այնպիսի որակական հատկանիշներով, որոնք կապահովեն մի կողմից այդ գործունեության արդյունավետությունը, իսկ մյուս կողմից՝ մասնավոր անձանց և հանրային իշխանության միջև ծագող հարաբերություններում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց հիմնական իրավունքների երաշխավորված իրացումը և պաշտպանությունը: Այդպիսի որակական հատկանիշներին համապատասխանող հանրային իշխանության արտաքին ներգործություն ունեցող կառավարչական գործունեությունն էլ հենց ընդունված է անվանել պատշաճ վարչարարություն: Պատշաճ վարչարարությունն ամենաընդհանուր բնորոշմամբ վարչական մարմինների կողմից ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց առնչվող գործերի անաչառ, արդարացի և ողջամիտ ժամկետում քննության, ինչպես նաև մի շարք այլ հիմնարար սկզբունքների ապահովումն է, որոնք բխում են իրավունքի գերակայության հայեցակարգից[1]:

Վերոգրյալ դատողությունները վկայում են այն մասին, որ պատշաճ վարչարարությունն իրավական համակարգում իրականացնում է երկակի գործառույթ՝ վարչական մարմինների և ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց հարաբերություններում վերջիններիս ընթացակարգային իրավունքների պաշտպանության երաշխավորում և վարչական մարմինների գործունեության արդյունավետության ապահովում: Նշված գործառույթների միջոցով պատշաճ վարչարարության իրավունքը հակակշռում է հանրային իշխա-

[1] Տե՛ս Jill Wakefield, The Right to Good Administration (European Monographs), Alphen aan den Rijn, Kluwer Law International, 2007, էջ 21:

նությանը, հատկապես՝ վարչական մարմինների կողմից հայեցողական լիազորությունների իրականացման դեպքում: Պատշաճ վարչարարության իրավունքի բաղադրիչները որոշակի իմաստով «կամուրջ» են վարչական մարմիններին վերապահված հանրային-իշխանական լիազորությունների արդյունավետ իրականացման և վարչական ընթացակարգերի շրջանակում մարդու իրավունքների պաշտպանության միջև: Պատշաճ վարչարարությունը ոչ միայն ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց օժտում է մի շարք ընթացակարգային իրավունքներով, այլև հանրային իշխանության տարբեր մարմիններից պահանջում է իրենց գործունեության ընթացքում հաշվի առնել այդ իրավունքները: Այս իմաստով պատշաճ վարչարարության վերոգրյալ երկու գործառույթները գտնվում են փոխադարձ հավասարակշռության մեջ:

Փաստորեն, կարելի է եզրահանգել, որ պատշաճ վարչարարությունն ունի երկակի նպատակ, որը հանգում է վարչական մարմինների կողմից որոշումների կայացման արդյունավետ գործընթացի հաստատմանը և այդ գործընթացում ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց իրավունքների նկատմամբ կատարվող ոտնձգությունների դեմ վերջիններիս պաշտպանության հնարավորության ընձեռմանը: Այսպիսով՝ պատշաճ վարչարարությունն օժտված է *«օբյեկտիվ»* և *«սուբյեկտիվ»* բնույթներով. *«օբյեկտիվ առումով»* պատշաճ վարչարարությունն ընդհանուր համակարգային սկզբունք է, որը միտված է վարչարարության արդյունավետության երաշխավորմանը, իսկ *«սուբյեկտիվ առումով»* այն մարդու հիմնարար իրավունք է, որն ուղղված է վարչարարության ընթացքում մասնավոր անձանց իրավական պաշտպանությանը՝ վերջիններիս տրամադրելով ընթացակարգային կարևորագույն երաշխիքներ[1]:

Պատշաճ վարչարարության սկզբունքի գործառութային այդպիսի երկատվածության պատճառով այս սկզբունքի վերաբերյալ

---

[1] Տե՛ս Herwig C. H., Hofmann and Bucura C. Mihaescu, “The Relation between the Charter’s Fundamental Rights and the Unwritten General Principles of EU Law - Good Administration as the Test-Case”, European Constitutional Law Review (9/1), 2013, էջեր 73-101, ըստ http://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/20571/1/04.%20Hofmann-Mihaescu.pdf կայքէջի:

առաջացել են երկու գաղափարապես տարբերվող տեսություններ[1]: Դրանցից առաջինը կենտրոնանում է պատշաճ վարչարարության օբյեկտիվ առումի ուսումնասիրության վրա՝ այն դիտարկելով զուտ որպես վարչարարության որակն ու արդյունավետությունն ապահովող իրավական սկզբունք[2]: Իսկ պատշաճ վարչարարության վերաբերյալ մյուս տեսությունը պատշաճ վարչարարության ուսումնասիրության համար ելակետ է ընդունում այդ հասկացության սուբյեկտիվ առումը՝ դիտարկելով այն որպես մարդու հիմնարար իրավունք[3]:

Մինչդեռ խնդրո առարկա հիմնահարցի առավել խորը ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս առաջ քաշել այն տեսակետը, որ պատշաճ վարչարարության օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ առումները միևնույն հասկացության՝ միմյանց փոխադարձաբար լրացնող հատկանիշներ են. դրանք պայմանավորված են մեկը մյուսով և կախված են մեկը մյուսից: Այլ կերպ ասած՝ պատշաճ վարչարարության օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ առումները փոխլրացնում են միմյանց և կազմում մեկ միասնական ամբողջություն, ինչը պատշաճ վարչարարությանը հաղորդում է ներքին հավասարակշռվածություն: Մի կողմից՝ վարչական մարմինների՝ պատշաճ վարչարարություն դրսևորելու պարտականությունը (պատշաճ վարչարարության օբյեկտիվ կողմը) բխում է պատշաճ վարչարարության սուբյեկտիվ կողմից, քանի որ այդ սուբյեկտիվ իրավունքին համապատասխանում է հանրային իշխանության մարմինների պարտականությունը՝ ապահովելու դրա իրացումը կամ ձեռնպահ մնալու այն խախտելուց: Մյուս կողմից՝ մարդու պատշաճ վարչարարութ-

---

[1] Տե՛ս Hanns Peter Nehl, "Good Administration as Procedural Right and/or General Principle?", Legal Challenges in EU Administrative Law (editors: H. C. H. Hofmann, A. H. Türk), Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2009, էջեր 322-351:

[2] Տե՛ս Juli Ponce Solé, "Good Administration and European Public Law: The Fight for Quality in the Field of Administrative Decisions", Revue Européenne de Droit Public (14), 2002, էջեր 1503-1544:

[3] Տե՛ս Anthony W. Bradley, "Administrative Justice: A Developing Human Right?", European Public Law (3), 1995, էջեր 347–369, ինչպես նաև Herwig C. H. Hofmann, "Good Administration in EU Law – A Fundamental Right?", Bulletin des Droits de l'Homme (13), 2007, էջեր 44-52:

յան սուբյեկտիվ իրավունքը կարող է բխել պատշաճ վարչարարության օբյեկտիվ կողմից, քանի որ այդ սուբյեկտիվ իրավունքը կարող է դիտարկվել նաև որպես վարչական մարմինների՝ արդյունավետ և որակյալ վարչարարություն իրականացնելու պարտականության արդյունք կամ հետևանք:

Այդպիսի հավասարակշռվածությունը ենթադրում է, որ մասնավոր անձանց ընթացակարգային իրավունքների երաշխավորված իրացումն ու պաշտպանությունը հանգեցնում են վարչարարության որակական հատկանիշների բարձրացմանը և հակառակը: Այս տեսանկյունից *«մարդու իրավունքների պաշտպանություն»* և *«հանրային վարչակազմի գործունեության արդյունավետության երաշխավորում»* արտահայտությունները ձեռք են բերում նույն իմաստը՝ դառնալով հոմանիշ հասկացություններ:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարելի է եզրահանգել, որ պատշաճ վարչարարությունը վարչական մարմինների արտաքին ներգործություն ունեցող այնպիսի գործունեությունն է, որը համապատասխանում է իրավունքի գերակայության սկզբունքից բխող որակական հատկանիշներին և հնարավորություն է տալիս ապահովելու թե՛ վարչական մարմինների գործունեության արդյունավետությունը, թե՛ վարչական մարմինների հետ հանրային իրավահարաբերությունների մեջ մտած ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի երաշխավորված իրացումն ու պաշտպանությունը: Իսկ պատշաճ վարչարարության իրավունքը սահմանում է վարչարարությանը ներկայացվող որոշակի չափանիշներ, որակական հատկանիշներ ու ընթացակարգային երաշխիքներ՝ դրանք բարձրացնելով մարդու հիմնարար իրավունքի մակարդակի: Այդ երաշխիքներն ու կառուցակարգերը, մասնավորապես, հանգում են վարչական մարմինների կողմից ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց առնչվող գործերի անաչառ, արդարացի և ողջամիտ ժամկետում քննության, այդ գործերի քննության ընթացքում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց լսելու, վերջիններիս վերաբերող բոլոր փաստաթղթերին ծանոթանալու հնարավորություն ընձեռելու, ինչպես նաև միջամտող ազդեցություն ունեցող վարչական ակտերը հիմնավորելու պահանջներին: Փաստորեն, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց՝ վարչարարությանն առնչվող իրավունքների և ազատությունների իրաց-

ման և պաշտպանության համար անհրաժեշտ երաշխիքների և վարչարարության որակական հատկանիշներին ներկայացվող պահանջների ամբողջությունն էլ հենց կազմում է պատշաճ վարչարարության իրավունքը՝ որպես հավաքական իրավաբանական հասկացություն:

Ընդհանրացնելով պատշաճ վարչարարության իրավունքի էության վերաբերյալ սույն հետազոտությամբ կատարված վերլուծությունները՝ կարելի է հանգել այն եզրակացության, որ պատշաճ վարչարարության իրավունքի արժեքն առաջին հերթին արտահայտվում է այն գործառութային նշանակությամբ, որով պատշաճ վարչարարությունն օժտված է ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց և հանրային իշխանության մարմինների միջև իրավական պետությունում ծագող կառավարչական բնույթի հասարակական հարաբերություններում: Այդ գործառութային նշանակությունը (կամ պատշաճ վարչարարության իրավունքի արժեքը) վարչարարության ոլորտում մարդու իրավունքների և ազատությունների երաշխավորված իրացման ու պաշտպանության և վարչական մարմինների արտաքին ներգործություն ունեցող գործունեության արդյունավետության ապահովման գործառույթների միաժամանակյա ապահովումն ու դրանց միջև փոխադարձ հավասարակշռվածության հաստատումն է: Պատշաճ վարչարարության իրավունքը՝ որպես իրավական պետությունում վարչարարության կազմակերպման և իրականացման չափանիշ, կազմում է այն անհրաժեշտ ու բավարար պայմանների ամբողջությունը, որոնք ապահովում են գործադիր գործառույթներով օժտված հանրային իշխանության մարմինների և ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց հարաբերություններում վերջիններիս իրավունքների իրացման, պահպանության ու պաշտպանության արդյունավետ համակարգի գոյությունը:

Փաստորեն, իրավաբանական արժեքաբանության կամ աքսիոլոգիայի տեսանկյունից պատշաճ վարչարարության իրավունքի արժեքն այն է, որ այս համընդգրկուն իրավական ինստիտուտը բովանդակում է մի շարք սուբյեկտիվ իրավունքներ, իրավական երաշխիքներ ու սկզբունքներ և վարչարարությանը ներկայացվող որակական չափանիշներ, որոնք ուղղված են մի կողմից ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց՝ վարչարարության հետ առնչվող իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի երաշխավոր-

ված իրացմանն ու պաշտպանությանը, իսկ մյուս կողմից՝ վարչարարության արդյունավետության ապահովմանը: Իր այս յուրահատուկ էության շնորհիվ պատշաճ վարչարարության իրավունքը որակապես նոր մակարդակի է բարձրացնում վարչական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության կառուցակարգը: Ընդ որում՝ պատշաճ վարչարարության իրավունքի արժեքն ընդգծվում է այն հանգամանքով, որ այս հիմնարար իրավունքի ճանաչման շնորհիվ վարչարարության ընթացակարգային կանոնները դուրս են գալիս նյութաիրավական կարգավորումներին «սպասարկողի», «օժանդակողի» դերից և վարչարարության արդյունքների իրավաչափության գնահատման հարցում ձեռք են բերում նույնքան էական ու կարևոր նշանակություն, որքան նյութական իրավունքի նորմերը:

ЦЕННОСТЬ ПРАВА НА ХОРОШУЮ АДМИНИСТРАЦИЮ

Карен Акопян
Ассистент кафедры конституционного права ЕГУ,
кандидат юридических наук

В статье рассматривается проблема ценности права на хорошую администрацию как конституционного права человека, с точки зрения юридической аксиологии. Автор подчеркивает, что ценность права на хорошую администрацию обусловлена функциональным значением этого фундаментального права в правовой системе государства. В частности, автор приходит к выводу, что функциональное значение права на хорошую администрацию, с одной стороны, заключается в одновременном обеспечении гарантированного осуществления и защиты прав и свобод человека в сфере администрирования и, с другой стороны, в эффективной деятельности внешнего воздействия административных органов, а также установления взаимного баланса между ними. В итоге автор приходит к выводу, что ценность права на хорошую администрацию выражается в том, что благодаря признанию этого основного права процессуальные нормы администрирования вышли из обслуживающей и вспомогательной роли и приобрели такое же существенное и важное значение для оценки правомерности результатов администрирования, какое имеют нормы материального права.

THE VALUE OF THE RIGHT TO GOOD ADMINISTRATION

Karen Hakobyan
Assistant at the YSU Chair of Constitutional Law,
Candidate of Legal Sciences

In this article the problem of the value of the right to good administration, as a constitutional human right, is analyzed from the point of view of legal axiology. The author emphasizes that the value of the right to good administration is determined by the functional significance of this fundamental right in the state's legal system. In particular, the author comes to the conclusion that the functional significance of the right to good administration is to simultaneously ensure, on the one hand, the guaranteed exercise and protection of human rights and freedoms in the field of administration and, on the other hand, the effective activity of external influence of administrative bodies, and to balance these two imperatives. Finally, the author comes to the conclusion that the value of the right to good administration is expressed in the fact that, due to the recognition of this fundamental right, the procedural administrative rules left the serving and auxiliary role and acquired the same essential and important significance for assessing the legality of the results of administrative procedures, as the norms of substantive law have.

Բանալի բառեր – *իրավաբանական արժեքաբանություն, իրավունքի արժեք, մարդու հիմնարար իրավունք, վարչարարություն, վարչական վարույթ, պատշաճ վարչարարություն, պատշաճ վարչարարության իրավունք, հանրային իշխանություն:*
Ключевые слова: *юридическая аксиология, ценность права, фундаментальное право человека, администрирование, административное производство, надлежащее администрирование, право на хорошую администрацию, публичная власть.*
Key words: *legal axiology, value of law, fundamental human right, administration, administrative proceedings, administrative procedures, good administration, the right to good administration, public authority.*